



SLAG BIJ HOLLANDSCHEVELD

BOERENPARTIJRELLEN EN BOER KOEKOEK

©Albert Metselaar, 2014 albertmetselaar@home.nl

Men sprak van de grootste na-oorlogse rellen tot dan toe. Achteraf wordt gesproken over de Slag bij Hollandscheveld, de Opstand der Braven, Boerenopstand in het Land van Bartje en Boeren Verzetshelden. Hollandscheveld stond enkele dagen in het brandpunt van het grote nieuws. Tegenwoordig herinnert er nog een grote steen aan. De steen – boven - is geplaatst waar de boerderij van Klaas Hartman heeft gestaan. U kunt hem niet missen, de Steen des Aanstoets, bij Hollandscheveldse Opgaande no. 28. Het geboortehuis van Boer Koekoek stond op Zuideropgaande no. 156. Beide panden zijn er niet meer.

We gaan terug naar maart 1963. Een jarenlang slepend conflict komt tot een explosie van emoties en geweld. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had de bezetter een verplicht lidmaatschap van een landbouworganisatie ingesteld. Wanneer het Landbouwschap als verplichte organisatie voor de naoorlogse boeren naar voren wordt geschoven, wordt dit door een groep boeren gezien als een ongewenste zaak en een doortrekken van regels uit de oorlog. Hendrik Koekoek (1912-1987) was geboren in Hollandscheveld. Toentertijd woonde hij al weer jaren in Bennekom. Voor hem is het weigeren om lidmaatschapsgelden te betalen een prachtig middel om stemmen binnen te halen, en hij weet het dan ook politiek uit te buiten. Zelf zei hij

altijd dat hij ook niets aan het Landbouwschap had betaald, en dat klopte ook, hij had zijn vrouw voor zich laten betalen. Het Landbouwschap drukte de regeling door en kwam uiteindelijk tot het onteigenen van drie boerderijen. Maar die moesten nog wel worden ontruimd. Dat gebeurde in maart 1963. Het was winter. De opgaanden en wijken waren bedekt met ijs en de akkers en weilanden lagen onder een witte deken van sneeuw. De boeren die hun bedrijf verloren waren Klaas Hartman, Benjamin Nijmeijer en Daniël van der Sleen.

Aanvankelijk waren er zeven boeren uit dit gebied die niet betaalden, en hun boerderij zouden verliezen. Bij de verkoop – 12 oktober 1961 – bleek er voor vier van hen toch nog betaald te worden. Er werd trouwens door niemand geboden. De rijen waren gesloten. Het Landbouwschap en de Vrije Boeren maakten van de drie laatste boerderijen speerpunten in hun acties. Het kon dus niet anders, of er zou doorgezet worden door dat Landbouwschap. Er zou moeten worden ontruimd. Dat was gepland om te beginnen op 5 maart 1963. We lezen mee in de kranten uit die dagen, en voelen weer helemaal de sfeer die toen in de velden aanwezig was. We beginnen met een verslag in de Friese Koerier:

DINSDAG 5 MAART 1963

Deze keer zetten ze door. Dat weet „Vrije-Boeren“-leider Hendrik Koekoek, dat weten zijn volgelingen en de inwoners van het gehucht Hollandscheveld, gemeente Hoogeveen. Ze weten het sinds gisteravond 9 uur. Voor de eerste maal in de historie van het Landbouwschap zijn er boerderijen ontruimd omdat de bewoners geweigerd hebben de heffingsgelden van het schap te betalen. Hartman, Van der Sleen en Nijmeijer en ook Koekoek geloofden het niet. Ze hadden al zo vaak bedreigd, het gebeurde toch niet, ze zijn bang voor zoveel boeren. Anderen zagen het somberder en zij kregen gelijk. Want gerechtsdeurwaarder H. Bodde uit Hoogeveen had maandag wel degelijk uit Assen de opdracht gekregen te zorgen dat de drie nalatige boeren met hun gezinnen uit hun behuizingen werden verwijderd. Zeker tweeduizend „vrije boeren“, aangevuld met de van een snipperdag genietende mannelijke bevolking van Hollandscheveld, wachtten de deurwaarder gistermorgen op bij de woning van Klaas Hartman (42). Ze zouden er niet in komen, er zou voor geknokt worden. Omstreeks half tien heerste in en rond de boerderij van Hartman aan het Opgaande, 's zomers per auto niet bereikbaar maar gisteren wel via het ijs, een aanstekelijke chaotische verwarring. Nummer 1 van de Vrije-Boerenpartij, Hendrik Koekoek uit Ede, toonde zich gisteren bij de eerste uitzending niet een waarlijk groot leider. Koekoek riep naar boven: Nog een touwtje door het andere raam, dan blijft de zaak fijn hangen. De „zaak“ was een bord met het voor velen raadselachtige opschrift „Oost-Berlijn“. Je kunt het ver zoeken.

Een ongezonde sensatielust had velen naar de bedreigde boerderij gelokt er werd druk gediscussieerd, er werd op het Landbouwschap gescholden, er werden vuisten gebald, „leider“ Koekoek (die later geen leider bleek te zijn) hing borden op met teksten als „Oost-Berlijn“ en „Bieuwenga zegt: Geweld duurt zelden lang“. Kortom, aan het Opgaande in Hollandscheveld, het hart van een jaren vergeten stuk Nederland, was een ongezonde revolutiesfeer. En in de kleine voorkamer van boer Hartman trapte men op elkanders tenen, werd gescholden, geschreeuwd en gejoeld, stond mevrouw Hartman heel stil in een hoekje met de jongste spruit, een 2-jarig lief meisje, op de arm en zag Klaas Hartman zich omringd door zijn „vrije boeren“. Als een melkfles zo wit zag de Drentse boer, na een nacht waken met een klein





aantal mensen in de huiskamer, knikkebollend om de snorrende kachel. Het was hem allemaal teveel geworden en wie weet wat er precies in het brein van hem omging. Het was nog geen tien uur toen de „leider“ luidkeels aankondigde, dat het Landbouwschap voor de zoveelste keer blij gaf van lafheid, want ze zijn begonnen te ontruimen bij Benjamin Nijmeijer, het is een schande, het is een schande....“ De duizenden bleven. Benjamin Nijmeijer heeft een bedoening, zeker twintig minuten lopen van Hartman. Ze bleven, na Nijmeijer kwamen de heren zeker naar Hartman, en dan zouden ze wat beleven. Dat namen ze niet, dat gaat immers niet aan, vrouw en kinderen in dit jaargetijde zo maar op straat te zetten.

Maar ze zouden niet komen. Want deurwaarder Bodde had maandagavond een afleidingsmanoeuvre besproken met hoofdinspecteur A. J. P. Veerman van de Hoo-geveense gemeentepolitie en kapitein G. J. Feijlbrief van de rijkspolitie. Ze lieten de duizenden, in een niet helemaal onbegrijpelijke maar ongezonde opgeschroefde sla-er-op-los stemming bij Klaas Hartman staan, en begonnen rustig 's morgens precies 9 uur bij Benjamin Nijmeijer. De eerste boerderij, die in zicht komt wanneer we Hollandscheveld binnen komen. In de zomermaanden zal het er wel goed toeven zijn, met al dat groen en water. Vanaf gisteren staat het leeg. Nijmeijer is met zijn vrouw en vijf kinderen ondergebracht in een niet te beste behuizing in Hollandscheveld-Noord. Tot 5 uur gistermiddag hebben de mensen van het Landbouwschap uit Meppel nodig gehad om zijn spulletjes van de boerderij en erf te halen, op een gemeentewagen te laden en naar de andere woning te brengen. De elf stuks melkvee bleven, goed bewaakt, op de 5 ha. staan. Geen veevervoerder in de buurt dacht er aan ze te vervoeren.... Het is het enige wat nog herinnert aan Nijmeijer. Met de mestput, die hij ook opgeladen wilde hebben.... Na lang gesoebat of een mestput tot roerend of onroerend goed behoorde, werd besloten Nijmeijer zijn zin niet te geven, het zou te veel tijd in beslag nemen. Op de rijksweg verzamelden zich meer mensen, „vrije boeren“ en nieuwsgierigen. Het bleef voorlopig beperkt tot enkele kleine schermutselingen met de zwaar gehelmde en bewapende politiemannen. Er werd onbeheerst en grof geschreeuwd, gegooid met stenen en sneeuwballen en een colonne militairen, welke toevallig voorbijkwam en met de hele affaire niets te maken had, werd ingesloten en uitgejouwd. Ja, dat gebeurde gisteren, dinsdag 5 maart 1963, in Nederland. Om je diep over te schamen. Het lijken wel kannibalen, zei een politiemann.

Benjamin Nijmeijer stond er glimlachend bij, hij hield zich groot. Te groot, want daar was het te triest voor. Maar hij lachte en zei tegen deurwaarder Bodde, die behangen met oranjelint en zilveren penning over het erf liep: Wij komen hier wel weer terug. Maak u daar maar niet ongerust over... . Een boer op een fiets, die permissie had door het zwaar bewaakte spergebied te gaan, stapte af en riep over het ijswater: „Betalen moet je man, dan ben je van alle gedonder af. Betalen moet je, sufferd “ In de reeds bijna lege huiskamer keek mevrouw Nijmeijer door het venster. Er was niet veel te zien, een serie agenten voor het raam zorgden dat de zon niet binnen kon komen. „Ik heb mijn man gewoon zijn eigen weg latengaan in deze zaak. Maar dit is te gek, dat ze voor zo'n klein bedrag alles van ja afnemen. Laten ze een koe meenemen“. Hoe moet boer Nijmeijer tegenover zijn hardwerkende vrouw en vijf kinderen deze uitzetting en de komende moeilijkheden verantwoorden? Het is zijn zaak maar ik zou niet graag in zijn schoenen staan, zei een politiemann en een boer. Een toeschouwer op de rijksweg: „Recht is recht, en wet is wet. Had hij maar moeten betalen, het is anders wel een grappig gezicht“....

Waar was de grote leider, waar was Koekoek? Hij liep wat rond, uiterst kalm, in tegenstelling tot zijn nerveuze mede-hoofdbestuurslid van de BVL, Harmsen. Hij hing een bord op, waar „Oost-Berlijn” op stond. Er werd hier en daar gelachen, niemand begreep het. Koekoek sprak de mensen geen moed in, Koekoek was alleen zeer laat in de middag even daar, waar de gehele dag werkelijk iets gebeurde: bij Nijmeijer. Koekoek had het snel gezien en reed weg .in zijn grote slee. Weg van het strijdtoneel. Koekoek bekommerde zich niet om het lot van de door hem tot dit verzet opgestookte mensen die vanavond allen geen eigen haard en huis meer hebben. Hij zei slechts: „We hebben hier mooie propagandadagen gehad”. Misschien zijn de ogen van de „vrije boeren” in Hollandscheveld in ieder geval open gegaan voor de bedoelingen van collega Koekoek. Dan is tenminste al wat gewonnen.

Een Terugblik op 5 maart 1963 door Gerard van Wijk, die ook de vorige teksten schreef, als hij de dag erop zijn eerste teksten inlevert bij de Friese Koerier:

Gisteravond is op het Hollandscheveld een veldslag geleverd tussen misleide boeren en rijkspolitie. Balans: bijna 20 gewonden, waarvan 2 ernstig, vertrapte brommers, een omgesmeten politieauto en een eindeloos verdriet van mannen, vrouwen en kinderen. Waarom moest dat allemaal? Er is wel iets begrijpelijks in de reacties van de vrije boeren. Maar meer ook niet. Zij zijn duidelijk misleid. Zij noemen „vrijheid” wat anarchie is, zij vechten voor iets, wat niet bestaat, zij vechten met een felheid, die hun zaak niet waard is. Hun grote leider Koekoek is weg als het er op aan komt. Dan rijdt hij snel naar elders, waar ze hem ook zo hard nodig hebben. De boeren, hun vrouwen, hun kinderen blijven achter en zwijgen, omdat ze altijd al weinig zeggen. Ze praten verder met elkaar over „hun zaak”, dat is „hun recht” en ze vragen zich af wanneer eindelijk de buitenwereld dat zal erkennen. Het Landbouwschap erkent het niet. Het is een overheid, die macht heeft en kan dwingen.

Dat doet het niet met plezier. Vorige week kwam er een persbericht, daar stond het in: wij doen dit niet met veel genoegen. Akkoord. Maar het zou niet zo heel erg vreemd zijn geweest als er gisteren, op het hoogtepunt van wat nog niet eerder in Nederland is gebeurd, iemand van het Landbouwschap zou zijn geweest om te zien wat er eigenlijk wel gebeurde. Er was niemand. De voorzitter is ziek. De ambtenaren zitten in Den Haag. Zij betreuren de hele geschiedenis, die rij niet kunnen voorkomen. En de veldslag werd gestreden zonder hun aanwezigheid.

DE NACHT VAN DINSDAG 5 OP WOENSDAG 6 MAART 1963

We vervolgen met de impressie van Gerard van Wijk in de Friese Koerier: Het is maandagavond, tegen 12 uur. We zitten in de kleine huiskamer van „vrije boer” Klaas Hartman (42) aan het Opgaande. Morgen zal de boerderij ontruimd worden. Daarom wordt er vannacht gewaakt. „Je weet nooit met dat Landbouwschap waar je aan toe bent. Ze kunnen midden in de nacht komen. Maar we zullen ze warm ontvangen. Ze komen zo een-twee-drie niet binnen en ze krijgen me er niet zomaar uit”. We blijven deze nacht in de huiskamer bij het echtpaar Hartman, in de bedreigde boerderij. We mochten blijven, nadat Klaas, met zijn lotgenoot Benjamin Nijmeijer die nog eventjes langs kwam, het artikel over de „vrije boeren” in de Friese Koerier van zaterdag goed had gelezen. „ Het staat er goed in. Geef ze maar koffie”. Dat laatste is bestemd voor zijn vrouw, die onophoudelijk in een hele batterij pan-nen en kommen roert. De grote potkachel, midden in de kamer, snort gezellig. We

krijgen koffie. Een nacht is lang: wanneer je moet waken. Maar met een paar mensen valt er wel wat te praten. Klaas is geen veelprater. Hij hoort het allemaal eens aan en zegt er zijn zegje over. Hij ziet er niet best uit. Met een vermoeid gebaar strijkt hij steeds door zijn weerbarstige kuif boven het witte weggetrokken gezicht.

Het valt ook niet mee morgen van je bedrijf te worden gezet: vrouw, 4 kinderen, 7 1/2 bunder plus 2 bunder gehuurd, 12 koeien, wat jongvee, een vijftigtal fokvarkens en 800 kippen. Waar moet je naar toe met dat alles, waar moet je wonen, waar moet je morgen slapen, zal je vrouw het kunnen verwerken? Maar betalen aan het Landbouwschap, dat nooit, „het is een plunderschap en anders niet“. Twee oudere boeren komen binnen. „Hendrik“, zeggen ze en daarmee is de begroeting ten einde. Het blijken Van Ommen en De Koning van de Veluwe. „De rest komt morgenochtend, meer dan vorige week!“ Hartman: „Ze zeggen dat het leger komt, wel 2600 man. Ach, ach, het lijkt warempel wel '40-45, weet je wel dat ik af en toe meer in angst leef dan in die periode?... Ik leef gewoon als in een droom, een bange droom.... (koffie, wat onderuitzitten, soep).

De dominee, ja dat is ook mooi zaak. Vroeger bemoeide die zich nog wel eens met ons, maar tegenwoordig zien we hem niet meer, ook geen ouderling meer. Ik begon vroeger wel eens over de vrije boeren, maar daar wilde hij nooit iets van weten.... Ik doe niet aan politiek en meer van die smoesjes. Nou laten ze je fijn stikken. Nee daar moet je het ook niet van hebben (af en toe' een rustperiode, wanneer het pijnlijk wordt zegt juist weer iemand iets, soep en koffie, steek gerust een sigaar op). . . . Zeg, de Koning, je bent ook niet meer zo jong, ga maar even een paar uurtjes slapen, boven staat nog wel een bed. Ja, jij ook Van Ommen, als er wat is roepen we je wel.... Nou goed, heel eventjes dan. Roep me nou, ik zou niet graag iets missen, adieu .. Vrouw, ga ook naar boven, je kunt bijna niet meer op je benen staan, met de koffie en soep versieren we het wel.... Er komen twee jonge Veluwse boeren binnen, het is twee uur. Stil eens even allemaal, ik hoor wat buiten, even voorzichtig door een gordijnspleet gluren. Goed volk, drie bekende „vrije boeren“, ook ergens van de Veluwe. Een dikke met een petje, dat zwiebelt op een grote bos haar, die erg druk praat; een iets minder dikke, die ook iets minder praat en een magere, geheel in het zwart, die zijn pet op laat en helemaal niets zegt.

We knikkebollen wat om de kachel waar hout en kolen in worden geworpen, we drinken soep en heerlijke koffie en luisteren of er wat komt. Het wordt stiller. Klaas Hartman ondersteunt met beide handen zijn hoofd, het wordt te zwaar. De een staat onafgebroken op een zeer oud portret aan de muur, zeker van overgrootvader; de ander probeert de slaap te verdrijven door onophoudelijk luid te gapen. Wij krijgen een appeltje toegeworpen en kunnen een zwaar shagje roken, waarvoor veel belangstelling bestaat. Om half 5 gaat Klaas de koeien melken. Wij zijn even een luchtje gaan scheppen. Het begint wat lichter te worden buiten. Ze zijn dus niet gekomen vannacht. Wat gaat het vandaag worden? Klaas Hartman gelooft er nog steeds niet in. Ze doen het vast niet.

Vier uur later weten we, dat het wel zal gebeuren. Dat het voor Klaas, vrouw en 4 kinderen nog niet de laatste nacht: in het ouderlijk huis is geweest komt omdat de deurwaarder bij Nijmeijer veel tijd nodig heeft. Morgen komt hij. Hartman en zijn twee lotgenoten zijn de dupe geworden van hun eigen doldriestheid en hun onvoorwaardelijk geloof in de „kampioenen der vrijheid,“ Koekkoek en consorten. Het is historisch wel verklaarbaar, het handelen van de boeren. Het blijft echter zeer triest.

WOENSDAG 6 MAART 1963

Het verslag komt uit het Nieuwsblad van het Noorden van 6 maart 1863: *Nozems Hollandscheveld vluchtten voor politie. Een handjevol mensen zag even na negen uur vanmorgen aan de Lange Dijk in Hollandscheveld de mobiele eenheden van de Rijkspolitie uit Leeuwarden en Heerenveen en vier bereden politiemannen uit Hoogeveen onder leiding van de kapiteins G. J. Feijlbrief en A. C. van Dijk een omrekkende beweging uitvoeren, die zich uiteindelijk concentreerde op de boerderij van Klaas Hartman. Deurwaarder H. Bodde met zijn twee getuigen gingen voorop om in de woonkamer van de boerderij het ontruimingsbevel te tonen.*

Onmiddellijk daarna begon de ontruiming, onder het oog van niet alleen leden van de Bond van Vrije Boeren. En ondanks de borden van „Oost-Berlijn”, „Weg met het Landbouwschap” en „Wat hier ten uitvoer wordt gebracht, wordt zelfs achter het IJzeren Gordijn niet aan gedacht.” Burgemeester drs. J. A. Bakker van Hoogeveen en hoofdinspecteur A. J. P. Veerman waren tevens aanwezig. Het gezin Hartman bestaat uit man, vrouw en vier kinderen. Het is nog niet bekend of zij reeds ander onderdak hebben gevonden. Langzamerhand groeide het aantal belangstellenden bij de hoeve en vooral de Hollandscheveldse nozems, compleet in klettervest en met nozemhoed, toonden zich vanmorgen bijzonder geïnteresseerd. Zij wisten met hun vrije tijd, uitgevroren als ze zijn, blijkbaar geen raad en probeerden het de politie zo lastig mogelijk te maken. Voor een deel slaagden zij daarin door het gooien met sneeuwballen en het maken van schampere, hier en daar beslist niet nette opmerkingen. De vrij brede wijk scheidde hen van de bewaking en deze strategische positie gaf ze de moed tot provocerend optreden.

Totdat het de kapitein Feijlbrief te erg werd. Eén bevel slechts en verscheidene manschappen stapten op de vlonder om de massa te verspreiden. Als één man vluchtte men de landerijen op en toen ook de bereden politie er zich mee ping bemoeien, was het tumult spoedig ten einde. Naar verluidt zou de echtgenote van de heer Hartman de woning niet willen verlaten, omdat zij zich niet wel gevoelt. Een doktersonderzoek zal moeten uitmaken of zij al dan niet voldoende gezond is om de woning te kunnen verlaten. Burgemeester drs. Bakker liet namelijk een dokter komen. De „adjutant” van de heer Koekoek, de heer Harmsen uit Hoenderlo, liet zich vanmorgen eveneens zien.



In het Nieuwsblad van het Noorden van woensdag 6 maart 1963 lezen we een voorbeeld van hoe 'Boer' Hendrik Koekoek de acties naar zich toetrok, het leiderschap ervan opeiste en het leed in het Hollandscheveld schaamteloos afdeed als een prachtige manier om stemmen te winnen:

“Wij ondernemen geen acties, dat doet het Landbouwschap wel. Wij hopen, dat het Schap vóór de verkiezingen in mei nog meer van dergelijke acties, als thans in Hollandscheveld onderneemt. Het is prima propaganda, de mooiste, die wij ons kunnen indenken. Al verliezen we het, dan winnen we het toch nog.” Het was — hoe kan het anders — boer Koekoek uit Bennekom, die deze woorden direct na zijn daden in

Hoogeveen gisteravond sprak in Restaurant Suisse in Groningen voor de Jongeren Organisatie voor Vrijheid en Democratie, afdeling Noord-Groningen. Al enige tijd geleden had de voorzitter van de Boerenpartij een uitnodiging van deze JOVD aanvaard, om eens te komen spreken over het onderwerp „Wat is en wat wil de Boerenpartij?” Het toeval wilde, dat de bijeenkomst juist tijdens de gebeurtenissen in Hollandscheveld viel, waarmee deze VVD-jongeren het nieuws uit Drenthe als het ware uit de eerste hand konden vernemen. Na eerst „ruggespraak” te hebben gehouden met voorzitter J. J. Tijdens was de enigszins sjofel uitziende boer ver na het officiële aanvangsuur van half acht de volle zaal, waarin een goede honderd jongeren hunkerend op deze „primeur” zaten te wachten, binnengestapt.

Met een voldaan gevoel haakte hij daarna in op de inleiding van de voorzitter, die zich afvroeg in hoeverre wij in ons dichtbevolkte land wel van vrijheid konden genieten. Gemakkelijk pratend, waarbij hij vaak als een goed conferencier de gehele zaal in een bulderend gelach meekreeg, vertelde hij van het ontstaan van de „Partij der Vrije Boeren”, over haar wensen, verlangens, over de toekomst en over zijn ervaringen als gemeenteraadslid van Ede. Over de toekomst van zijn partij nu toonde de heer Koekoek zich in het geheel niet bezorgd. Weliswaar kon in 1959 niet de stap over de drempel van de Tweede Kamer worden gedaan, omdat de kiesdeler net niet werd gehaald, maar bij de verkiezingen voor Provinciale Staten en gemeenteraden was dit wel het geval, en wel in stijgende lijn. Het aantal op de Boerenpartij uitgebrachte stemmen was in Ede verdrievoudigd, “en op een eigen gemeente kun je niet afgaan, omdat een profeet in eigen streek niet wordt geëerd.”

Voorals ook, omdat er in Nederland veel ontevredenheid over de politiek is, zag de heer Koekoek nu al bij de komende Kamerverkiezingen veel zwevende stemmen op zich afkomen. Hij hoopt dan ook op een paar zetels. Eerst was hij niet van plan geweest naar Hollandscheveld te komen, omdat hij maandag nog in Limburg was om te spreken. De grote opkomst van tienduizend boeren, zoals hij zei, noodzaakte hem evenwel nog in de nacht naar Drenthe „over te steken”, waar hij nu getuige was van „de nederlaag van het Landbouwschap, omdat van de drie boerderijen gisteren laat in de middag slechts een halve was leeggehaald.” Wel vroeg hij zich af waarom nu de andere partijen, die toch ook landbouwvertegenwoordigers in de Kamer hebben, niets deden tegenover deze pressie van het Landbouwschap, terwijl zij toch altijd zoveel beloven.

Op iets kwajongensachtige toon gaf hij daarna zijn visie op de gebeurtenissen in Hollandscheveld: “De aardigheid was er eigenlijk al gauw af. Er waren zestig mannen van de Koninklijke marechaussee uit Apeldoorn overgekomen, de Vopo’s, want het zijn dezelfde lui die bij de Berlijnse muur staan. Deurwaarder H. Bodde heeft alleen voor de gemeente Hoogeveen nog een driehonderd dwangbevelen. Wij zaten al slecht in Hoogeveen want de burgemeester is lid van de Sociaal-Economische Raad met een salaris van vijftienduizend gulden per jaar. Zijn bod van vijfduizend gulden op een veewagen om het vee van een der boeren naar Hoogeveen te vervoeren lokte geen gegadigde „in de markt!” Er zouden 2600 militairen zijn, maar ik heb alleen jeeps gezien. Die hadden dan contact met de onderdelen verder weg en: „Voor het leeghalen van de boerderij waren geen arbeiders uit Hoogeveen te krijgen. Die werden uit Wildervank gehaald. Als het Schap alleen geld wil beuren, kunnen ze toch beslag leggen op een aantal kippen?”

Klaas Hartman en echtgenote.



In elk geval had Hendrik Koekoek gisteren toch nog veel plezier gehad toen het hooi voor het vee, dat niet kon worden weggevoerd, werd afgeladen en de boer en de boerin moesten blijven om het vee te verzorgen. Hij had er zelf voor gezorgd, dat er geen ernstige incidenten zijn voorgevallen, omdat de boeren mijn bevelen opvolgden: „Wij hebben de politie gespaard.” Alleen was er traangas gebruikt toen de jeugd de politie met sneeuwballen ging bekogelen. In de levendige discussie na de lezing liet boer Koekoek de vragen van de vertegenwoordigers van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie gelaten op zich afkomen. Even rustig beantwoordde hij ze, zwaaiend met zijn geliefkoosde begrip „vrije economie”. Achteraf had de Zuiderzee maar nooit moeten worden ingepolderd, zo stelde hij, omdat wij nu met een teveel aan landbouwgrond en productiebeperking zitten. Ruilverkaveling vond hij de grootste onzin van de wereld. Dit had in 1946 en 1947 moeten gebeuren. Het afgeroomde geld had toen de landbouw in orde kunnen brengen. Hij bleef evenwel vol goede moed: „Het is onze bedoeling bekendheid te krijgen. Ik geloof wel, dat het vandaag is gelukt” Kwistig strooiend met zijn beginselprogramma en met „De Vrije Boer” deed hij daar nog een schepje bovenop.



Veel volk op de been bij de boerderij van Nijmeijer, een of meer jaren na de ontruiming, tijdens een herdenking van de boerenopstand.

We vervolgen het verhaal rondom het pand van Hartman in het Nieuwsblad van het Noorden van donderdag 7 maart 1963. Er werd teruggekeken op de avond ervoor:

Wraak in Hollandscheveld: boerderij in brand gestoken. Wat velen hadden voorspeld is trieste werkelijkheid geworden: gisteravond laat is een ontruimde boerderij te Hollandscheveld in brand gestoken en vrijwel afgebrand. De twee daders- waarschijnlijk afkomstig uit Hollandscheveld en die de boerderij waarschijnlijk uit wraak in brand hebben gestoken – zijn vannacht door de Hoogeveense gemeentepolitie gearresteerd. Men is onmiddellijk met het verhoor begonnen.

Vlak voor middernacht ontdekte de heer Koert Kroezen dat de gisteren ontruimde boerderij van boer Klaas Hartman in Hollandscheveld in brand stond. In het voorhuis laaiden de vlammen hoog op vanwege de benzine die vroeger op de avond als 'aanmaakbrandstof' in de ontruimde boerderij zou zijn gebracht. Om tien over twaalf rukte de Hoogeveense brandweer onder bescherming van gewapende mannen van de rijkspolitie uit. In het ijs van het kanaal voor de woning werd een gat gehakt, waarna met zes stralen de vlammenzee werd bestreden. Tegen de opdringende menigte werden opnieuw charges uitgevoerd, zoals gisteravond ook al nodig was geweest. De toeschouwers vonden het toen veiliger op een afstand toe te kijken. Ook boer Hartman – die gisteren zijn boerderij had ontruimd en de nacht zou doorbrengen bij zijn in de buurt wonende zwager – bevond zich onder hen. Hij stond te huilen toen de vlammen de woning en het bedrijf vernielden. De boerderij waarin hij geboren en getogen was. Eerst tegen twee uur rukte de brandweer weer in. Het voorhuis was toen helemaal uitgebrand.

De gehele avond, zo vertelden burens was het om de ontruimde boerderij al onrustig geweest. Nadat de politie zich tegen zeven uur had teruggetrokken, hadden enkele belhamels de ruiten van de boerderij ingegooid. Omstreeks tien uur was er een personenwagen in de buurt geweest met slechts één brandende koplamp, waarin drie Staphorster boeren en een jongen zaten. Ook twee jongens, die onder invloed waren van sterke drank, hadden zich op verdachte wijze bij de leegstaande boerderij opgehouden. Gewapende politiemannen werden vannacht bij de ruïne van de boerderij op post gezet. Vandaag zal de boerderij van boer Daniël van der Sleen aan de Vijfde Krakeelse Wijk, in verband met ziekte in het gezin Daniël was dit uitgesteld, door deurwaarder H. Bodde worden ontruimd.

De Commissaris der Koningin, mr. J. Cramer, heeft zich 's middags persoonlijk op de hoogte gesteld van de afzetting van het terrein door de politie en de situatie rond de ontruiming van de boerderij van Klaas Hartman. Hij was in gezelschap van mr. B. J. Besier, de procureur-generaal bij het Gerechtshof in Leeuwarden. De ruim 300 „Vrije Boeren" moesten op een afstand blijven en volgden verderop langs het Opgaande zwigend de voortgaande ontruiming van het bedrijf. Mevrouw Hartman, die voor de middag een zenuwtoeval kreeg, maar na een medisch onderzoek door dokter De Regt uit Hollandscheveld wel mocht worden vervoerd, werd door politiemannen uit de woning gedragen en per auto vervoerd naar haar familie. Vee, huisraad en boerenbeslag zijn ondergebracht bij de burens van Hartman. Boer Hartman zelf zei, de nacht te zullen doorbrengen onder de blote hemel. Uit protest wilde hij zich posteren op de stoep van de woning van burgemeester Bakker. Maar dit voornemen bracht hij niet tot uitvoer.

Dit is de eerste spade in het graf van het Landbouwschap. Aldus zei gistermiddag de secretaris van de Boerenpartij en hoofdbestuurder van de Vrije Boer, boer E. J. Harmsen uit Hoenderloo, tijdens een persconferentie in zaal Mol in Hollandscheveld. De journalisten waren geschaard rond de biljarttafel, terwijl boerenleider Harmsen werd gesecondeerd door enkele tientallen trawanten, die samen het kleine zaaltje stampvol maakten. In een verward betoog uitte de heer Harmsen kritiek op de maatregelen van de politie, terwijl hij verklaarde, dat De Vrije Boer zich garant stelt voor alle schade, die door de drie boeren in Hollandscheveld wordt geleden. Deze schade beloopt op het ogenblik al f 60.000 a f 70.000. Wij zullen deze boeren steunen en eventueel voor een nieuwe boerderij zorgen, riep de heer Harmsen uit onder applaus van zijn partijgenoten. Hij deelde verder mee, dat er in

Hoogeveen nog 150 boeren zijn, die ook een dwangbevel van het Landbouwschap in huis hebben, alsmede 102 landbouwers in Hoogkerk, wie ook een ontruiming boven het hoofd hangt. Met nadruk distantieerde hij zich van de relletjes van dinsdagavond.

DONDERDAG 7 MAART 1963

Laatste Vrije Boer stond woest scheldend op erf. “Gestapo-manieren binnen ‘t. ‘t Is hier geen recht en geen wet meer. ‘t Is meer dan droevig”, schreeuwde vanmorgen een woedende boer Daniël van der Sleen toen de deurwaarder zijn erf betrad. Twee jaar geleden overleed één van zijn zoons (hij heeft negen kinderen) tengevolge van de trap van een paard. Het portret van de jongen dat hij in de hand hield moest kracht bijzetten aan zijn heftige woorden. Het leek er vanmorgen op, dat de ontruiming van het bedrijf niet zou plaats vinden, want het vierjarig zoontje Daniël was herstellende van een longontsteking. De dokter bleek evenwel geen verklaring te hebben afgegeven, wat voor de deurwaarder een reden was het sein voor de ontruiming te geven. Naar burgemeester drs. Bakker nadrukkelijk verklaarde, mocht het kind wel worden vervoerd.

De traditionele en officiële inzet van het gebeuren – dat maar geringe belangstelling trok – moest vanmorgen enige tijd worden uitgesteld, omdat de deurwaarder de minuut (het oorspronkelijke rechterlijke bevelsschrift) vergeten had. tegen half tien werd begonnen met de ontruiming, waarbij nog even werd gediscussieerd over de vraag, waar eigenlijk de openbare weg was. het bedrijf ligt namelijk aan de Vijfde Wijk, aan de rand van het bosje en is heel moeilijk te bereiken. De inboedel moest ingevolge de wet op de openbare weg worden geplaatst. De gemeentepolitie van Assen, Emmen en Meppel en een mobiele eenheid van de Rijkspolitie uit Friesland vormden een kordon rond de boerderij.

Een der voormannen van de Vrije Boeren, B.J.Stoel, die het terrein kwam oplopen, wilde zich bij de kapitein G.J.Feijlbrief melden, maar werd zonder pardon verwijderd. “Ik ben blij”, zei hij over de brandstichting van de boerderij van hartman, “dat ik vannacht thuis was, want anders zou ik misschien nog voor de dader worden aangezien”. De kapitein Feijlbrief heeft Stoel laten overbrengen naar het politiebureau in Hoogeveen. Het lijkt vreemd dat de politie gisteravond en vannacht niet een wacht bij de ontruimde boerderij van Hartman heeft betrokken. “Maar”, zo verklaarde de kapitein Feijlbrief, “wanneer we er bijvoorbeeld drie of vier dagen bij hadden gestaan zou er vermoedelijk niets zijn gebeurd. De volgende dag zou men, als de politie was ingerukt, van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt”.

De gemeentepolitie van Hoogeveen heeft twee jongens gearresteerd, die dinsdagmiddag bij de ontruiming van de boerderij van Nijmeijer in Hollandscheveld twee hoofdagenten van de gemeentepolitie in Hoogeveen met een paal een klap op de armen hebben gegeven. Een agent kan zijn arm een paar dagen niet gebruiken. De gearresteerden zijn de vijftienjarige Albert L., landarbeider in Elim, en de achttienjarige Jan Hendrik D., landarbeider in Nieuw Balinge. De laatste staat bekend als ‘de tijger’. Naar de derde dader wordt nog gezocht. De jongens worden morgen voor de officier van Justitie in Assen geleid.

TER AFRONDING

Tot zover de krant van donderdag 7 maart 1963. Klaas Hartman kreeg via de Boerenpartij een andere boerderij in Baarn. Uiteindelijk kwamen de verbeurd verklaarde boerderijen weer terug in Hollandscheveldse handen. We lezen erover in het Nederlands Dagblad van 3 oktober 1968: *De voormalige Inwoner van Hollandscheveld Hartman, is sinds gisteren weer in het bezit van de (afgebrande) boerderij met de daarbij behorende 3 ha. en 87 a. grond te Hollandscheveld. Het bedrijf is in 1961 bij vonnis van de rechtbank te Assen voor f 17.000 toegewezen aan het landbouwschap, omdat de heer Hartman weigerde de heffingen van dat schap te betalen. De heer Hartman was destijds niet de enige in Hollandscheveld, die weigerde de heffingen te betalen, de heren D. van der Sleen en B. Nijmeijer bleven eveneens in gebreke. Ook op hun bedrijven werd bij vonnis van de rechtbank in Assen beslag gelegd. (.....) De besprekingen over de terugkoop van het bedrijf van de heer Hartman zijn van de zijde van het Landbouwschap gevoerd door de gewestelijk secretaris, de heer B. H. Dik, uit Assen. Hij deelde mee, dat de besprekingen „tot volledige overeenstemming“ hebben geleid en dat de voorlopige koopakte is getekend. De heer Van der Sleen had zijn vroegere eigendom al eerder teruggekocht en nam in mei van dit jaar voor rond f 13.000, van het Landbouwschap ook het bedrijf van de heer Nijmeijer over.*

Tot zover het citaat. De resten van de boerderij van Hartman hebben er nog jarenlang onveranderd gestaan. Een ruïne waar niemand zijn vingers aan wilde branden. Uiteindelijk werd het puin toch geruimd, en werd er een nieuw pand op gebouwd. Bij dat pand kwam in 1993 de grote steen te liggen, opdat de plaats van het gebeuren gemarkeerd zou blijven. De dader of daders van de brandstichting zijn nooit gevonden en nooit veroordeeld. Een hardnekkig gerucht – tevens opgetekend uit de mond van Klaas Hartman zelf – ging over iemand die bekende dat hij de brand had gesticht, en zijn dagen sleet in het psychiatrisch ziekenhuis Dennenoord. Maar er werd zoveel verteld. Hendrik Koekoek wist in 1963 met drie zetels in de Tweede Kamer te komen. Zijn missie was geslaagd. Koekoek was voor sommigen een held, voor anderen een irritatie, en voor velen een humoristische factor in de Tweede Kamer. Hij overleed in 1987 op 74-jarige leeftijd in zijn woonplaats Bennekom. Hij werd – na beraad – niet in de Tweede Kamer herdacht. In 1972 had hij samen met vader Abraham een hit: een spotlied op Joop den Uyl.



***Hendrik Koekoek
en Vader Abraham,
“Den Uyl is in den
olie”.***

***Gewapende politie
aan een van de
wijken.***





De brandende boerderij van Hartman.

Belangrijke plaatsen:

Zuideropgaande 156. Hier stond het geboortehuis van Hendrik Koekoek en hier is hij opgegroeid. Het was een boerderijtje met een gemengd bedrijf en kippen. Ernaast, op 154, groeiden Johannes en Marinus Post op, twee kopstukken van het verzet in de Tweede Wereldoorlog.

Hollandscheveldse Opgaande no. 28. Hier stond de boerderij van Klaas Hartman, hier vinden we de 'Steen des Aanstoots', ter herdenking van de boerenpartijrellen en het onrecht dat de Vrije Boeren hebben ervaren.

31^e Wijk no. 19, helemaal op het eind van die straat, tegen de snelweg aan. Hier stond de boerderij van Benjamin Nijmeijer.

Wilfred Stillweg no. 13. Hier stond de boerderij van Daniël van der Sleen. De woning staat zover van de openbare weg dat hij niet voor voorbijgangers te zien is. Er is een mogelijkheid om via Google Maps de omgeving te bekijken.

Voor meer informatie: "De Opstand der Braven, Boerendrama in Hollandscheveld 1963", Bertus ten Caat (Stubeg, Hoogezand 1994). Er is natuurlijk ook veel meer te lezen via www.delpher.nl